

BİR BEKTAŞI ERKÂNNAMESİ

Ersoy TOPUZKANAMIŞ¹

ÖZET

Erkânnameleer Bektaşî geleneğinde bu geleneğin ve cem törenlerinin kural ve anlayışının anlatıldığı metinlerdir. Bu eserlerle yola giren kimselere geleneğin usul ve erkânı öğretmek amaçlanmaktadır. Erkânnameleerde yer alan bilgiler Balım Sultan tarafından düzenlenmiş ve gelenekselleştirilmiştir.

Bu yazıda Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Kütüphanesindeki bir yazma eserde yer alan bir erkânname metni çeşitli açılardan incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Erkânname, Bektaşî Geleneği, Tekbir, Tercüman.

AN BEKTASHIAN ERKANNAME

ABSTRACT

Erkânname is the combination of texts about Cem rituals and conceptions in Bektashi tradition. The purpose of these texts is teaching the rules of tradition to new participants of Bektashi tradition. The informations has ordered by Balım Sultan.

In this study the erkânname of a manuscript in The Research Center of Turkish Culture and Hacı Bektash Veli Library is investigated in terms of different points of view points.

Key words: Erkanname, Bektashi Tradition, Tekbir, Translator.

GİRİŞ:

Rükn kelimesinin çoğulu olan erkân kelimesinin anlamı, “Bir topluluğun ileri gelenleri, büyükler, üstler; yol, yöntem.” (TDK, 2010) ve “esaslar, destekler; direkler, sütunlar; reisler.” (Devellioğlu, 1996)dir. Erkânname ise herhangi bir konuyla ilgili kural, yol ve yöntemin anlatıldığı eserler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bektaşilik kurumsal bir kimlik olmanın ötesinde özel bir yaşama biçiminin adıdır. Tarihsel geçmiş itibarıyla, kendine özgü bir sistemi ve uygulama alanına sahip olan; özellikle Hacı Bektaş Veli'nin Hakk'a yürümesinden sonra Balım Sultan tarafından sistemleştirilen

1 Arş. Gör., Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

Bektaşilik günümüze kadar gelen önemli bir tarikattır.

Tarikatlar, yaşayabilmeleri ve varlıklarını sürdürebilmeleri için birtakım kurallara tâbi olmak mecburiyetindedir. Bektaşilikte bu kuralların adına genel olarak erkânname adı verilmektedir. Her bir Bektaşî hem yaşamını hem de tarikat içindeki sorumluluklarını bu erkânname çerçevesinde yerine getirmektedir.

Erkânnamelerin yazılı metin olarak birçok çeşidine rastlayabiliriz. Bunlar genellikle birbiriyle aynı özelliklere sahip olmakla birlikte kimi zaman çoğaltanın ve tarihinin izlerini taşıdıkları görülmektedir. Bu yüzden var olan bütün erkânnamelerin hemen tamamının gözden geçirilip yeniden değerlendirilmesi yararlı olacak, varsa eksik ve yanlış uygulamalar da ortadan kalkacaktır.

Ele aldığımız erkânnamenin en önemli özelliği bir cönk içerisinde yer almasıdır. Bu cönk düzenleyen tarafından sürekli yanında taşınmakta ve ihtiyaç duyulduğunda buradaki kayıtlardan yararlanılmaktadır. Merkezimize Serdar Bektaşoğlu tarafından getirilen bu cökkte yer alan ve aşağıda tam metnini yayımlayacağımız erkânname dikkat çekici bulunmuştur.

Erkânnamenin Şekil Özellikleri

Ele almaya çalışacağımız erkânname, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Kütüphanesinde bulunan bir cökkte yer almaktadır. Eser danadili şeklinde ciltli ve mikleplidir. Metin eser-i cedid kâğıdına okunaklı ve işlek bir nesih hattı ile yazılmış, ayet metinlerinde harekeler kullanılmış, başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Son sayfasındaki ketebede yer alan kayda göre müstensih Mustafa Efendi Temürcizâde'dir. Yazmanın ilk sayfalarında müstensih Aziz Lofçalı olan bazı bölümler bulunmaktadır. Bu bölümün sonunda müstensih kaydıyla beraber tarih kaydı da bulunmaktadır. Buna göre eser H 1292/M 1875 tarihinde yazılmıştır. Ancak ele aldığımız bölümde herhangi bir tarih bulunmamaktadır. Dolayısıyla erkânnamenin tam olarak ne zaman yazıldığına dair kesin bir kanıtı sahip değiliz. Fakat erkânnamenin dil özelliklerine bakıldığında hem Eski Anadolu Türkçesi (diyüp, bilüp, idüp; -gII, tur-, tökül- bişür-) hem de son dönem Osmanlı Türkçesi izleri görülmektedir. Ayrıca Türkçe kısımlarda hareke kullanılmadığı için dil özelliklerini sağlıklı bir şekilde tespit etmek mümkün değildir. Eldeki verilere göre eserin başka bir metinden 19. yy sonlarında istinsah edildiğini söylemek mümkündür.

Erkânnamenin İçerik Özellikleri

Erkânname tercüman ve tekbirlerle başlamaktadır. Tercüman ve tekbir, bir işe başlamadan önce, genellikle Türkçe söylenen manzum ya da mensur kısa dualardır. Bu erkânnamedeki tercümanlarda ayetler ve Arapça kısımlar göze çarpmaktadır. Erkânnamedeki tercüman ve tekbirler mensur gibi görünse de bazı bölümler kafiyeli aruzlu olduğu için manzum özellikler de göstermektedir (Bkz. Tercümân-ı Cümçüme, Tercümân-ı Nan, Tercümân-ı Cadı). Tercüman ve tekbirlerde içeriğe göre ayetlerin seçildiği görülmektedir. Söz gelimi “sofra tekbiri”nde yeme içme ve rızıkla ilgili, “çerağ tekbiri”nde ışıkla, nurla ilgili ayetler

geçmektedir. Diğer tercüman ve tekbirlerde de Bektaşî geleneği için önemli kişi ve olaylara telmihler bulunmaktadır.

İkinci kısımda Fuzulî'nin Hadikatü's-Süeda adlı eserinin sonunda yer alan bir mersiyesi bulunmaktadır. Fuzulî, bu mersiyede Kerbela faciasını ve Hz. Hüseyin'in katledilmesine karşı duyduğu hüznü edebî bir dille anlatmaktadır. Terakib-i bent şeklinde ve aruzun "mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün" kalıbıyla yazılan bu eser, Bektaşî geleneğinde çok önemli bir yere sahiptir. İncelediğimiz yazmadaki mersiye ile farklı yayınlarda görülen aynı mersiye arasında bazı küçük farklılıklar bulunmaktadır ki aşağıda transkripsiyonu verilen metinde bu farklılıklar dipnot olarak belirtilmiştir. Bu farklılıkların da sözlü gelenekten veya müstensihthen kaynaklandığı söylenebilir.

Fuzulî'nin mersiyesinin ardından asıl erkânname kısmı gelmektedir. Burada kişiye öncelikle rehberine kendini tamamen teslim ederek davranması, görüp öğrendiklerini saklaması ve her yerde ifşa etmemesi, yol kardeşlerini kendinden aşağı görmemesi, birisi herhangi bir şey istediğinde canı gönülden vermesi, başına kötü hâller geldiğinde kızmayıp rıza göstermesi öğütlenmektedir.

Bu bölümün ardından manzum olarak yazılmış bir başka bölüm daha bulunmaktadır. Bu bölümde yine Bektaşî geleneği içerisindeki kavram ve âdetler anlatılmaktadır. Burada ikilik ve dördlüklerden oluşan manzumelerin kafiye şeması aaax olarak düzenlenmiş ve rediflerle beraber tam ve zengin kafiyeler kullanılmıştır. Fakat mısralardaki hece sayıları 14-16 arasında değişmektedir. Dolayısıyla şekil olarak tam bir nazım özelliği göstermemektedir.

Bu manzum bölümden sonra gelen mensur kısımda dervişliğin tarifi, özellikleri, dereceleri ile dervişin bilmesi gerekenler anlatılmaktadır.

Son bölümde Haşim Baba'nın yazdığı bir nutuk yer almaktadır. Nutuk, kaside biçimiyle yazıldığı belirtildiği hâlde kafiye şeması bakımından kasideye uymamaktadır. Kusurlu olsa da aruzun "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla yazılan bu nutukta Ehl-i Beyt, On İki İmam sevgisi ve onlara edilen kötülükler anlatılmaktadır.

Erkânname Geçen Bazı İsim ve Kavramlar

Teber: Teber, ay şeklinde bir baltadır (Pala, 2004: 444). Bektaşî Dedebabası Haydar Ercan teberin kişinin işlediği hataların yanlışlığını yüzüne vurmanın muhtelif şekillerinin bir sembolü olduğunu belirtmektedir (Haydar Ercan'la 04.09.2010 tarihinde yapılan görüşme). Teber veya nacak Demirci Ahi Hurdek tarafından Ebu Müslim-i Horasanî'ye verilen savaş baltası olarak da bilinir (Korkmaz, 2005: 215).

Ebu Müslim: Emevi hâkimiyetine son verip Abbasi devrini başlatan isyanda önemli mevkide rol oynadığı için Bektaşî geleneğinde önemli bir yere sahiptir.

Nefir: Boynuzdan yapılmış boru (Pala, 2004: 355). Üflenerek öttürüldüğünde, yaşarken yeniden dirilmeyi ya da Hakk'a yürüdüktan sonra ruhun yeni bir bedende canlanacağını,

Tanrı nefesinin dışa taşmasını, Hz. Âdem'in canlanmasını, Hz. Meryem'in Hz. İsa'ya babasız hamile kalmasını temsil eder (Korkmaz, 2005).

Çerağ: Fitilli mum veya kandil. Işık, aydınlık anlamlarına da gelir. Tasavvufta mürşit ve yol gösterici anlamındadır. Özellikle Bektaşilikte çerağın önemi vardır (Pala, 2004: 100-101). Tanrı'nın ışık biçiminde görünüşe taşınması, Hz. Muhammed'in Tanrı'dan gelen ilk ışık olması, Hz. Ali ve soyunun bu ışığın sürekli taşıyıcısı durumunda olması anısına, ruhun aydınlanmasının sembolü olarak algılanan ve cem törenlerinde kullanılan kandil, lamba, mum ya da çıra (Korkmaz, 2005).

Keşkül: Fukara çanağı. Büyük Hindistan cevizinin ortadan kesilmesi ve içinin oyulması ile yapılır. Bir zincir ile derviş bunu boynuna yahut beline asar veya eline alarak ilahi, naat, mersiye vs. okurken halka uzatır, halk da keşküle bir şeyler koyardı. Keşkül dolunca tekkeye döner ve yiyecekleri aşhaneye boşaltırdı (Pala, 2004: 267). Keşkül, az ve sade yiyeceklerle yetinerek nefsi terbiye etmenin ve manevi zenginliğe ulaşmanın bir aracı olarak algılanır (Korkmaz, 2005: 402).

Cümcüme: Kafatası (Devellioğlu, 1996). Kesin bir bilgiye ulaşmamakla birlikte Cümcüme'nin başa giyilen bir başlık olduğu düşünülebilir

Ayakçılık: Tekkeye yeni giren kişinin ilk terbiye olarak yaptığı temizlik vs. işi.

Nan: Ekmek. Şükretmeyi, nankörlük etmemeyi simgeleyen yiyecek.

Tığ-ı Bend: İkrar ayininde, mürşit tarafından üç düğüm atılarak nasip alan canın beline yöntemine uygun biçimde bağlanan, o gün tığlanan kurbanın yününden örülmüş kuşak (Korkmaz, 2005: 688).

Palheng: Kemer üzerine takılan, On İki İmam'ı simgeleyen on iki köşeli taş (Korkmaz, 2005:553).

Mengüş: Bektaşiliğin Babagân kolunda, Hz. Ali'ye ve tarikat ulularına bağlılık simgesi olarak mücerret dervişlerin sağ kulaklarına taktıkları at nalı biçiminde halka (Korkmaz, 2005: 458)

Düldül: Hz. Muhammed'in Hz. Ali'ye armağan ettiği kır donlu at (Korkmaz, 2005: 203).

Şebber ve Şebbîr: Şebber, Şibbîr ve Müşebbir kelimeleri Hz. Harun'un oğullarının isimleridir. Bu isimlerin Arapça karşılığı Hasan Hüseyin ve Muhassin'dir. Bu isimlerin Hz. Peygamber'e Cebrail tarafından bildirildiği rivayet edilmektedir (Arslan ve Erdoğan, 2009: 3). Kendisiyle yaptığımız görüşmede Bektaşî Dedebabası Haydar Ercan da aynı bilgiyi teyit etmiştir.

Sonuç

İncelediğimiz erkânname Bektaşî geleneğinin bir parçası olup bu geleneğin 19. yy'da canlı bir şekilde devam ettiğine işaret etmektedir. Sözlü gelenekte aktarılan bu bilgilerle tercüman ve tekbirler arasında farklılık görülse de esasen aynı kaynaktan doğdukları aşikârdır. Erkânamede geçen kavramlar ve bunların gelenekteki yeri ve anlamı üzerinde yapılacak

araştırmalarla hem Türk kültürü hem de Bektaşî geleneği hakkında daha fazla bilgi elde edilmesi mümkün olacaktır.

Metin:

(1) TERCÜMÂN-I POST

Sırr-ı cemâl-i dost bi-vech-i Âdem hutût-ı heft mihrâb-ı elest çâr gûşe-i post ‘ayn-ı cem erenleri Allâh dost.

TEKBÎR-İ POST

Bi’sm-i şâh lâ ilâhe illâ’llâh el-Hakîm el-Kerîm lâ ilâhe illâ’llâhe’l-aliyyü’l-‘azîm sübhân-allâhi rabbi’s-semâvâti ve’l-‘arzîn ve mâ fihinne ve mâ beynehinne ve mâ fevkihinne ve mâ tahtihinne ve rabbi’l-‘arşî’l-‘azîm Allâhü ekber Allâhü ekber ve lillâhi’l-hamd² havâlet erenler hû dost

TERCÜMÂN-I TEBER

Teberi kudreti’llâh-i elifi teberi Ebâ Müslim çekdi tiğ-i teberi yuf münkire, la’net Yezîd’e temmet.

TEKBÎR-İ TEBER

Bi’sm-i şâh “elem a’hed ileyküm yâ benî âdeme en lâ ta’büdü’ş-şeytân innehu leküm ‘adüvvün mübîn”³ yâ ebû’t-türâb elhamdüllilâh yâ perverd-gâr⁴ Lâ fetâ illâ ‘Ali lâ seyfe illâ Zülfikar.⁵

(2) TERCÜMÂN-I NEFÎR

Sûr-ı İsrâfil kabz-ı Azrâil vahy-i Cebrâil Tûr-ı Mûsâ nefes-i ‘İsâ ma’nâ-i Kanber⁶ çerâğ mescid mihrâb minber ‘Ali Fâtîma Şibbir, Şebber.⁷

TERCÜMÂN-I KEŞKÛL

Keşkûl-i fukarâ-i bâbu’llâh sâil-i dergâh keşkûl-i ‘âşîkan mesnedi şey’en Allâh hû dost.

TERCÜMÂN-I SOFRA GETÜRDİĞİ VAKÎT

2 Şah’ın adıyla, Allah’tan başka ilah yoktur. Hakîm’dir, Kerîm’dir. Büyük ve yüce Allah’tan başka ilah yoktur. Gökle rin ve yerlerin yaratıcısı olan, her şeyin içinde, arasında, üstünde ve altında olan ve arşın yüce rabbi olan Allah’ı ana rım. Allah en büyüktür, Allah en büyüktür ve övgü ona mahsustur.

3 Siz ey Âdemoğulları, size demedim mi: Şeytan’a tapmayın, o sizin apaçık düşmanınızdır! Yasin, 60

4 Ey toprak oğlu (insan oğlu) övgü sadece Allah’adır ey rızıklandırıcı (Allah).

5 Ali gibi yiğit, Zülfikar gibi kılıç olmaz.

6 İsrâfil’in sûru, Azrail’in ruhu alması, Cebrail’in vahyi, Musa’nın Tûr’u, İsa’nın nefesi, Kanber’in manası.

7 Burada Hz. Ali’nin çerağa, Hz. Fatma’nın mescide ve Hz. Hasan ve Hüseyin’in de mescidin içindeki mihrap ve min bere benzetildiği göze çarpmaktadır.

Allâh Allâh diyelim kadîm Allâh diyelim geldi ‘Ali sofrası destûr yâ şâh diyelim postda olan cân-ı şâh vîrsün biz yiyelim demine hû **Sofra [y]ı mürşid küşâd eylediği vakit bunu okuya** Bi’sm-i şâh ekmetüke yâ ‘Ali ekremtüke yâ ‘Ali eslemtüke yâ ‘Ali en’amtüke yâ ‘Ali⁸ **Sofra [y]ı mühreylediği vakit okuya** (3) Bi’sm-i şâh “rabbenâ enzele ‘aleynâ mâ’ideten mine’s-semâ’i tekûnu lenâ ‘iyden li-evvelinâ ve âhirinâ ve âyeten minke ve erzaknâ ve ente hayru’r-râzîkîn”⁹

TEKBİR-İ SOFRA

Bi’sm-i şâh “ve yutmi’üne’t-ta’âme ‘alâ hubbihi miskînen ve yetîmen ve esîren”¹⁰ ve “kân-allâhü te’âlâ lî’ibâdihî’s-sâlihîn mercî’an ve masîri tevekkelnâ ‘aleyhi mu’inen ve lenâ ve masîren”¹¹ Allâhü ekber Allâh ve lillâhi’l-hamd hû

TEKBİR-İ ÇERAĞ

“Allâhü nûru’s-semâvâti ve’l-‘arz meselü nûrihi ke-miškâtin fi hâ misbâhun el-misbâhu fi zücâcetin ez-zücâcetu keennehâ kevkübün dürrîyyün yûkadü min şeceretin mübâreketin zeytûnetin [tayyibetin]¹² lâ şarkîyyetin ve lâ garbiyyetin”¹³ Allâhü ekber Allâhü ekber ve lillâhi’l-hamd

TERCÜMÂN-I SANCAK

“Yuhibbûnehüm ke-hubbu’llâhi ve yuhibbuhüm”¹⁴ “nasrun min Allâhi ve fethun karîb ve beşşîrül-mü’minîn”¹⁵ yâ Muhammed yâ ‘Ali pür-cemâl-i Muhammed kemâl-i Hasan Hüseyin ‘Ali râ bülemd salavât

(4) TEKBİR-İ SANCAK

“Li-yağfira lek’allâhü mâ takaddeme min zenbike ve mâ te’ehhara ve yütimme ni’metehu ‘aleyke ve yehdiyeke sırâtan müstakîmen ve yansurük’allâhü nasran ‘azîzan”¹⁶ “nasrun min Allâhi ve fethun karîb ve beşşîrül-mü’minîn”¹⁷ yâ Muhammed yâ ‘Ali Allâhü ekber Allâh ve lillâhi’l-hamd.

8 Seni tamamladık ey Ali, sana ikram ettik ey Ali, sana teslim olduk ey Ali, seni nimetlendirdik ey Ali.

9 “Ey Allah’ım, ey Rabbimiz!” dedi, “Gökten bize bir sofraya gönder: o, bizim için -ilkimizden sonuncumuza kadar- sürekli tekrarlanan bir ziyafet ve senden bir işaret olacaktır. Ve bize rızıkımızı ver, zira Sen rızık verenlerin en iyisisin!” Maide, 114.

10 Ve kendi istekleri ne kadar çok olursa olsun, muhtaçlara, yetimlere ve esirlere yedirirler. İnsan, 8.

11 Yüce Allah salih kulları için bir dönüş ve varış yeridir, biz de ona tevekkül ederek ondan yardım dileriz.

12 Ayetin aslında bu kelime olduğu hâlde metinde yazılmamıştır.

13 Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nuru içinde kandil bulunan bir oyuk (tan yayılan ışığa) benzer. O kandil ki sırça fanus içindedir; o fanus ki, inci (gibi parıltıyan) bir yıldızdır sanki! Ve o kandilin yakıtı, ne doğuda ne de batıda eşine rastlanmayan mübarek bir zeytin ağacından alınmaktadır. Nur, 35.

14 Allah’i sever gibi severler. Bakara, 165.

15 Allah’ın yardımı ve yakında gerçekleşecek bir zafer; bütün inananlara müjdele. Saff, 13.

16 Allah, senin hem geçmişte hem de gelecekteki bütün hatalarına karşı bağışlayıcılığı gösterecek ve [böylece] bütün nimetlerini sana verecek ve seni dosdoğru bir yola sevk edecektir. Allah sana güçlü yardım elini uzatacaktır. Fetih, 1-2.

17 Allah’ın yardımı ve yakında gerçekleşecek bir zafer; bütün inananlara müjdele. Saff, 13.

TERCÜMÂN-I ÇELİK

“Ve’ktilû’l-müşrikine kâffeten”¹⁸ hattâ yekûlûne lâ ilâhe illâ’llâh Muhammedün resûlullâh ‘Aliyyen veliyyu’llâh¹⁹ Lâ fetâ illa ‘Ali lâ seyfe illa Zülfikar havâlet erenler hû.

TERCÜMÂN-I NİYÂZ-I MÜRŞİD

“Ve lillâhi’l-maşriku ve’l-mağrib fe’eynemâ tüvellû fesemme vechu’llâh”²⁰ “sîmahüm fi vechihim min eserüs-sücûd”²¹ hû dost.

TERCÜMÂN-I LÂYIK OLAN YERDE NİYÂZ

“Ve lillâhi’l-maşriku ve’l-mağrib fe’eynemâ tüvellû fesemme vechu’llâh”²² hû dost.

TERCÜMÂN-I CÜMCÜME

Cümcüme gyidim vücûdum Kâbe’sin kıldım tavâf sen (5) ilâhe’l-âlemînsin neccinâ mimmâ nehâf²³ sende mürüvvet sende insâf sende ‘Ankâ sende kâf Allâhu Ekber Allâh ve li’llâhi’l-hamd havâlet erenler hu dost, eyvallâh

TERCÜMÂN-I NÂN

Var ise himmet erenlerden bugün nân yapmağa ve bu furunu ‘aşk içinde cân ü baş oynatmağa alınun deri ile verir idi hamire şerbeti Balım Sultân üstümüzde hâzır nâzır ola himmeti her an pür-cemâl-i Muhammed kemâl-i Hasan Hüseyin ‘Ali râ bülend salâvât.

TERCÜMÂN-I CADI

Var ise himmet erenlerden bugün meydân-ı fahr cân ü başım eyledim meydâna men kurbân-ı fahr yapmışım miskin bu cismim sıdk ile câdû gibi câdû çekmek icâzet isterim meydâna men erkân-ı fahr ber-cemâl-i Muhammed kemâl-i Hasan Hüseyin ‘Ali râ bülend salâvât.

TERCÜMÂN-I AYAKÇILIK

Anın yolunda ölürsün çâk çâk yüz sürüp bu dergâhında (6) olasin hâk hâk yadigâr olur er Hak hizmetinde çâk çâk pîrimiz üstâdımız Selman-ı Pâk ber-cemâl-i Muhammed kemâl-i Hasan Hüseyin ‘Ali râ bülend salâvât

18 Allah’tan başkalarına tanrılık yakıştıranlarla öyle topyekün savaşın. *Tevbe*, 36.

19 Allah’tan başka ilah yoktur, Muhammed onun elçisidir, Ali onun velisidir, deyin.

20 Doğu da Batı da Allah’ındır: Nereye dönerseniz dönün Allah’ın yönü orasıdır. *Bakara*, 115.

21 Onların işaretleri, yüzlerindeki secde izleridir. *Fetih*, 29.

22 Doğu da Batı da Allah’ındır: Nereye dönerseniz dönün Allah’ın yönü orasıdır. *Bakara*, 115.

23 Korktuğumuzdan emin kıl, kurtar.

TERCÜMÂN-I ÂB

Selâmu'llâhi Hasan Hüseyin la'netu'llâhi Yezîd²⁴ düvâzdeh imâmıların rûh-ı revânları şâd ü handân olsun münkirâna yuf Yezîdana la'net gerçekler demine hû hû.

TERCÜMÂN-I VAHDET

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh vahdetler hayrola hayırlar feth ola şerler def' ola münkirler mat münâfıklar helâk ola mü'minler zât ola dostlarımız şâd u handân ola pîrimiz kutb-ı cihân bizi dervîş-i derdmend eyleye didârından katârından ayırmaya beniyyü ve veliyyü handân Muhammed 'Ali eksik ve noksân göstermeye Hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş Veli efendimizin himmet-i âlileri üzerimizde hâzır ve nâzır ola (7) şefâ'atinden mahrûm eylemeye hâzır gâib enler demine hû.

TERCÜMÂN-I KURBÂN

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh fermân-ı Celil kurbân-ı Halil tekbîr-i İsmâ'îl delil-i Cebra'îl subhanallâh velhamdüliillâh²⁵ ve lâ ilâhe illallâh vallâhu ekber Allâhü Ekber ve li'llâhi'l-hamd hû.

GÜLBANK-İ AHŞAM

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh ahşamlar hayrola hayırlar feth ola şerler def' ola münkir münâfık gözü kör ve yuf ve mat ola ve mü'minler zât ola er Hak Muhammed 'Ali On İki İmâm ve On Dört Ma'sûm-i Pâk nazarından katârından dirlikden ve birlikden ayırmaya çerağı evliyâ şen ve rûşen ola pîrimiz Hünkâr Hacı Bektâş Veli ve Seyyid 'Ali Sultân efendilerimizin himmet-i âlileri üzerimizde hâzır ve nâzır ola enler evliyâlar gerçeklerin demine ve himmetine hû.

(8) GÜLBANK-İ SABÂH

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh sabâhlarımız hayrola hayırlarımız feth ola şerler def' ola münkir münâfık gözü kör ve yuf ve mat ola ve mü'minler zât ola er Hak Muhammed 'Ali On İki İmâm ve On Dört Ma'sûm-i Pâk nazarından katârından dirlikden birlikden ayırmaya çerağı evliyâ şen ve rûşen ola pîrimiz Hünkâr Hacı Bektâş Veli ve Seyyid 'Ali Sultân efendilerimizin himmeti üzerimize sâyebân ola kısmetlerimiz ganî murâdlarımız hâsıl ola Hazret-i Pîr Efendimiz münkir münâfık şerlerinden saklaya ve bekleye merd-i Horasan veliyyü'r-rahmân evlad-ı şâh mu'în ve müzâhir-i dest-gîrimiz ola ve iki âlemde utandırmaya gözcümüz bekçimiz ola kerem-i evliyâ Hazret-i Pîr gerçek enler demine keremine ve baba himmetine hû.

GÜLBANK-İ NİYÂZ

Bi'sm-i şâh Allâh Allâh niyâzlar kabûl ola murâdlar hâsıl ola gönüller şâd 'âşıklar ber-murâd ola on iki imâm ve on (9) dört ma'sûm-i pâk gözcümüz bekçimiz ola her umûr ve her husûsda

24 Allah'ın selamı Hasan ve Hüseyin'e, Allah'ın laneti Yezid'e olsun.

25 Allah'ı anarım, övgü Allah'a mahsustur.

mu'âyin müzâhirlerimiz ola nûr-ı ezeli beşer-i ekmeli pîrimiz Hünkâr Hâcî Bektâş Veli himmet [ü] kerâmet-i 'aliyyeleri üzerimizde hâzır ve nâzır ola kerem-i evliyâ dem-i Hazret-i Pîr gerçek erenlerin demine keremine baba himmetine hû.

MERSİYE BERÂ-YI ŞEHÎD-İ KERBELÂ²⁶

Mâh-ı Muharrem oldı şafakdan çıkıp hilâl
Kılmış 'azâ döküp kad-i ham birle eşk-i âl

Evlâd-ı Mustafâ'ya meded kılmamış Fırat
Geçirmesin mi yerlere anı bu infi'âl

Çokdur hikâyet-i elem-i şâh-ı Kerbelâ
Elbette çok hikâyet olur mücib-i melâl

Fehmeylesen gam-ı şühedâ şerhin itmege (10)
Her sebze Kerbelâ'da çeküpdür zebân-ı hâl

Tecdîd-i mâtem-i şühedâ kıldı rûzgâr
Zâr ağla ey gönül bugün oldukça ihtimâl

Meydân-ı çarhı cilvegâh-ı dûd-ı âh kıl
Gerdûn-ı dûna kisvet-i mâtem siyâh kıl

Mâh-ı Muharrem oldu meserret harâmıdır
Mâtem bugün şer'ate bir ihtirâmıdır

Tecdîd-i mâtem-i şühedâ nef'siz değil
Gaflet-sarây-ı dehrde tenbîh-i âmdir

Gavgâ-yı Kerbelâ haberin sehl sanma kim
Naks-ı vefâ-yı dehre bülbül tamâmıdır²⁷

Her zerre eşk kim tökülür zikr-i Âl ile²⁸
Seyyâre-i sipihr-i ulüvv-i makâmıdır

Her medd-i âh kim çekilür Ehl-i Beyt için
Miftâh-ı bâb-ı Ravza-i Darü's-Selâmıdır (11)

26 Arslan ve Erdoğan, 2009: Naks-ı vefâ-yı dehre delil-i tamâmıdır; Bayoğlu, 1990: Naks-ı vefâ-yı dehre delil-i tâmdur

27 Arslan ve Erdoğan, 2009: Her dürr-i eşk kim saçılır zikr-i Âl ile

28 Arslan ve Erdoğan, 2009: Şâd olmasun bu vâkı'adan şâd olan gönül

Şâd olmasun bu vâkı'adan şâd olan olur gönül²⁹
Bir dem belâ vü gussadan âzâd olan gönül³⁰

Tedbîr-i katl-i Âl-i 'Aba kıldın ey felek
Fikr-i galat hayâl-i hatâ kıldın ey felek

Berk-i sehâb-ı hadiseden tığler çeküp
Bir bir havâle-i şühedâ kıldın ey felek

'İsmet harem-serâsına hürmet revâ iken
Pâ-mâl-i hasm bî-ser ü pâ kıldın ey felek

Sahrâ-yı Kerbelâ'da olan teşne leblere
Rik-i revân ü seyl-i belâ kıldın ey felek³¹

Tahfif-i kadr-i şer'den endîşe kılmadın³²
Evlâd-ı Mustafâ'ya cefâ kıldın ey felek

Bir rahm kılmadın cigeri kan olanlara
Gurbetde rûzgâr-ı perişân olanlara (12)

Basdıkdâ Kerbelâ'ya kadem Şâh-ı Kerbelâ
Oldı nişân-ı tîr ü sitem Şâh-ı Kerbelâ³³

Düşmân okuna gayri siper görmeyüp revâ
Yakmışdı cânâ dâğ-ı elem Şâh-ı Kerbelâ

A'dâ mukâbilinde çekende saff-ı sipâh³⁴
Kılmışdı medd-i âhı 'alem Şâh-ı Kerbelâ³⁵

Dûd-ı dil-i pür-âteşin ehl-i nezzâreden³⁶
İtmiş perde-dâr-ı harem Şâh-ı Kerbelâ³⁷

29 Arslan ve Erdoğan, 2009: Bir dem melâl ü gussadan âzâd olan gönül

30 Arslan ve Erdoğan, 2009: Rik-i revânı seyl-i belâ kıldın ey felek

31 Arslan ve Erdoğan, 2009: Tahfif-i kadr-i şer'den endîşe kılmayup

32 Arslan ve Erdoğan, 2009; Bayoğlu, 1990: A'dâ mukâbilinde çekende saff-ı sipâh

33 Arslan ve Erdoğan, 2009: Kılmışdı medd-i âh 'alem Şâh-ı Kerbelâ

34 Arslan ve Erdoğan, 2009; Bayoğlu, 1990: Dûd-ı dil-i pür-âteş-i ehl-i nezâreden

35 Arslan ve Erdoğan, 2009; Bayoğlu, 1990: İtmişdi perde-dâr-ı harem Şâh-ı Kerbelâ

36 Arslan ve Erdoğan, 2009; Bayoğlu, 1990: Ey derd-perver-i elem-i Kerbelâ Hüseyin

37 Arslan ve Erdoğan, 2009; Bayoğlu, 1990: Ey şem'-i bezm-i bâr-geh-i Kibriyâ Hüseyin

Oldukca ‘ömr râhat-ı dil görmeyip demi
Olmuş hemîşe hemdem-i gam şâh-ı Kerbelâ

Ya Şâh-ı Kerbelâ ne revâ bunca gam sana
Derd-i demâdem ü elem-i dem-be-dem sana

Ey derde perver-i elem-i Kerbelâ Hüseyin³⁸
Ve’y Kerbelâ belâlarına mübtelâ Hüseyin

Gam pâre pâre bağrını yandırdı dâğla
Ey lâne-i hadîka-i Âl-i ‘Abâ Hüseyin (13)

Tiğ-i cefâ ile bedenini oldu çâk çâk
Ey bûstân-ı sebze-i tiğ-i cefâ Hüseyin

Yakdı vücûdunu gam-ı zulmet-sarây-ı dehr
Ey şem’-i bezm-i bârgâh-ı kibriyâ Hüseyin³⁹

Devr-i felek içürdi sana kâse kâse kan⁴⁰
Ey teşne-i harâret-i berk-i belâ Hüseyin

Yâd it Fuzûlî Âl-i ‘Abâ hâlin eyle âh
Kim berk-i âh ile yakulur hırmen-i günâh

Temmet tamam

Ey tâlib-i hak bilgil ve âgâh olgil ki evvelâ mürşid ile rehber eyle önlerinde ya’nî erenler meydânında gördüğünü söylememek zirâ ikrârın yolun hakikatini sır eylemek esfel-i sıfâtın nurî sıfâtlar ile (14) küdüreti senden gider ve er meyyit sıfâtın nurî müşterek üzerine gelür ve özüni tecelli kıl **ikinci budur ki** bu yolda bulanup ikrârından dönmemek eger bulanup ref‘ eylersen Muhammed ‘Ali’nin tasarrufu vâsitasız sana ulaşur ‘âlem-i sırâ ve ‘âlem-i vahdetde mazhar olursun **üçüncü bir ‘ayn-ı cemde veya** fukarâ cem’inde kendüsünü a’lâ görüp ve gayri fukarâ karındaşlarını ednâ görmek yek-cihet ve yek-renk olursun yolun râh-ı üstüvâ olur ve ismin defter-i hidâyete ve cismen cem-i vahdetde geçer **dördüncü bir tarikat** kardaş senden bir şey talep eylese gerek dînevî [dini] ve gerek uhrevî gönül ile virmek ammâ şol gönül ile ki kendi vücûdun baktığın gibi yohsa eger virmezsen onlar[dan] beri ve Muhammed ‘Ali’den ayrı olursun zirâ erenlerde ayrı gayrı olmaz ve Hünkâr Hâcî Bektâş Velî fütüvvetnamesinde buyurur şer’atde bu senin ve bu benim tarikatde hem senin hem benim hakikatde çi senin çi benim cümle varlık Hakk’ındır beşinci tarikat ve gayr-i tarikat her ne iş tutarsan mürşidin ve

38 Arslan ve Erdoğan, 2009: Devr-i felek içürdi sana kana kana kan

39 Arslan ve Erdoğan, 2009; Bayoğlu, 1990: Ey şem’-i bezm-i bâr-geh-i Kibriyâ Hüseyin

40 Arslan ve Erdoğan, 2009: Devr-i felek içürdi sana kana kana kan

rehberin her yerde hâzır bilüp anların re'yiyle işlemek gerek ve her ne murâdın var ise anları gönlüne tutup anların vasıtasıyla erenlerden imdâd istemek ammâ murâdınca olmazsa gazab idüp erenlere celâl etmemek Hakk'ın hikmeti var arayup teslim-i rızâya bağlanmak gerek altıncı mürşidin ve rehberin Muhammed 'Ali diyüp ve hak bilüp i'tikâdını bağlayup hakkı erenlerden müşâhede kılmak ve özini dâ'imâ anlara bağlamak gerekdir yedinci virdigin ikrâra sâhib-i sâbit-kadem olup dönmemek zîrâ erenler buyurmuşdur ki gelenin mâlî dönenin cânı başıyla gelme gelme dönme dönme dedikleri sıfâttır her kim bu 'ahd üzerine ise sâdiktır hû Emin Dede Tercümân-ı Pûşî tebrîk-i Abdâl Mûsâ Sultân'dır hak erkân-ı tarikat ber-hak fasl-ı

pû

Ey 'âşık nedir su'âlin
Şöyle dur meydânda sen

Gönül kalsun yol kalmasun
Şöyle dur meydânda sen

Evvel tâcım dan hayr al pîr ile erkânda sen
Ser-tâ-pâya murâdın şâhım dil ol pîr-i civân

Devletim tâcım Horasan sırrıdır ikrârım benim
Mührümdür mîm-i Muhammed şerî'at râhım benim

Tâcımın dört kapusunda ma'rifet hâlim benim
Aldın mı 'âşık haberi pîr ile erkânda sen

Terkleri on iki imâmdır on yedi erkân ile
İçi sırdır dışı nûrdur hem dahi Selmân ile

Giymişim tâcım tekbîr-i Hak pîrân ile
Aldın mı 'âşık haberi pîr ile erkânda sen

Hırkam Âl-i 'Abâ'dır emânet oldur bize
İçi sırdır dışı nûrdur kanâ'at oldur bize
Zülfikâr yazar yakası hidâyet oldur bize
Aldın mı eyzân⁴¹

Deste-gülüm gülşen içinde şakırım bülbül gibi
Muhabbetim ta evveldendir kavuşdum abdâl gibi
Hâlimizle hâl olanı aldım solmaz gül gibi
Aldın mı eyzân

41 Eyzan: aynen, onun gibi

Tiğ-i bendim ile pâlehengimi beste-meyân idiler
 Lisânımı hıfz için ana erkân didiler
 Elif-i lâmendim içre gûş-i ‘irfân idiler
 Aldın mı eyzân

Teslîmim teslîm idüp itmişim bu cân fedâ
 Yüzlerim yerler yüzünde varlığım oldu cüdâ
 Sevdiğim Âl-i ‘Abâ’dır hem ‘Aliyyü’l-murtazâ
 Eyzân

Er hak Veysel-Karânî’den Fenâ’î ... dir bergüzâr
 Binbir düğümde üçer İhlâs ile Kur’ân yazar
 yüz binin suâl hakikati yüzi hezâr
 Aldın mı eyzân

... .. keşkül kabak çekmek Kerbelâ yollarına
 Edeb hayâ için sardık dolaklar baldırlarına
 Baba’dan emanet konmuş pîrlere yollarına
 Eyzân

Vücûda tırnak haramdır kaşı kaşağı ile
 Ateşi el ile tutmak yol değildir maşa ile
 Şâh-ı merdân emânet geldi Kanber sofrâ ile
 Eyzân

Bir kimse[y]i bârgâhı Yûsuf’a götürdiler
 Ebâ Müslim Ahmed-i Zemcî’nin rehberi didiler
 Hâriciler başlarına tiğ-i teber didiler
 Eyzân

Mengüşüm hem na’l-i Döldül-gûş idim âvâz ile
 Er hak kapusunda pâ-y-vân gelmişim niyâz ile
 Kanber’iyim Kanber’inin şâh-ı Kanber râz ile
 Eyzân

Eğer su’âl etseler dervişlik nedir el-cevâb varlığından külli yokluğa vara şöyle ki ‘âlem oda yana dervişim hiç sinnine yanmaya derviş oldur ki evveli ‘ilm ikinci hilm üçüncü sabr dördüncü rızâ beşinci edeb hayâ altıncı şükr yedinci ihlâs ola ve Muhammed ‘Ali yoluna doğru gide eyvallâh eğer su’âl etseler ebced-i tarikat kaçtır ayt kim ondur evveli özin toprak eyleye ya’nî mütû kable ente mütû makâmına gele ikinci kendi özün ol toprağa ma’rifet tohumun eke üçüncü tevhid suyu ile suvara dördüncü meskenet orakıyla biçer beşinci rızâ harmânına döke altıncı sevk yeliyle savıra yedinci muhabbet ölçegiyle ölçe sekizinci takvây degirmânında öğüde

dokuzuncu edeb hayâ suyu ile yoğura onuncu sabır furununda bişüre tâ ki kemâl bula fenâ
fî'llâh ola

Ve her kim derviş olur ise bu dört kelime[y]i bilmek gerekdir evveli ceberût Cebrâ'îl makâmıdır ikinci melekût Mikâ'îl makâmıdır üçüncü lâhût İsrâfîl makâmıdır dördüncü nâsût 'Azrâîl makâmıdır ammâ ceberût şerî'atdır melekût 'ilm-i tarikatdır lâhût 'ilm-i ma'rifetdir nâsût 'ilm-i hakikatdır fenâ fî'llâh makâmıdır eğer su'âl etseler kim binâ-i fakr kaçdır beyân olunur evveli tâc ü pâlehang ü hırka vü elif nemend Muhammed 'Ali'den kaldı ve teslim 'Ali Mûsâ Rızâ'dan kaldı sofrâ Kanber 'Ali'den kaldı fenâ'î sarmak Veyse'l-Karânî'den kaldı keşkül ü şeydullâh etmek Selmân-ı Pâk'den kaldı Çeling İmam 'Ali'den kaldı ve sakalık İmam Hüseyin'den kaldı nefir urmak bize Hazret-i Hünkâr Hâcî Velî'den kaldı sünnet oldı eger su'âl itseler meyân-ı beste nedir cevâb hizmet erenlere bel bağlamakdır hizmete bel bağlamak oldur ki pîr nazarından bir an hâlî olmaya

NUTK-I HÂŞİM BABA'DIR HÛ

Mustafâ'nın râhına 'âşık olan rûhü'l-'alâ
Âl evlâdına dâ'im et salât ile senâ

Her Muharrem'de gerekdir terk-i 'iş ola tamâm
Kıssasın Kerbelâ'nın yâd et subh [u] mesâ

Bu kasîdem Ehl-i Beyt'in râhına ola zimâm
Cân ü dilden okur ise bulur elbetde fenâ

Es-salât ey nûr-i zât-ı kibriyâ hayrû'l-enâm
Ve's-selâm ey kün fekân'ın mazharı nûr-ı vefâ

Nûr-ı Ahmed'den muhabbet isteyen 'âşık müdâm
Okuya ebyâtımı tertîb üzre tâlibâ

Es-salât ey mazhar-ı küll-i hakikat ve's-selâm
Kavl-i Hak şânında nâzil hel etâ hem lâ fetâ

Es-salât ey yâr-ı Ahmed ümm-i Zehrâ ve's-selâm
Zevce-i Haydar Betûl-i Fâtıma hayrû'n-nisâ

Es-salât ashâb-ı hayrın cümlesine ve's-selâm
Her biri ehl-i kesâya oldular 'avn-ı Hüdâ

Es-salât ey zehr-i a'dânın şehidi ve's-selâm
İsm-i hulkidir Hasan'dır nûr-ı çeşm-i murtazâ

Es-salât ey vâris-i 'ilm-i nübüvvet ve's-selâm
Hassaten ümmü'l-kitâbdır hem şehid-i Kerbelâ

Es-salât ey ekber-i evlâd-ı Şebbîr ve's-selâm
Nâm-ı Zeyne'l-Âbidîn hem mefharet Âl-i 'Abâ

Es-salât ey bâkrü'l-ilm-i Muhammed ve's-selâm
Hâbir eyle cedd-i pâkinden selâm irdi ana

Es-salât ey fahr-i ümmet sad-hezârândır selâm
Ca'feri's-sâdık imâmü'l-evliyâ' şemsü'd-duhâ

Es-salât ey seyf-i kudret hem yedu'llâh ve's-selâm
Mûsâ-i Kâzım veliyyü'l-mü'minîn sahib-livâ

Es-salât ey rûkn-i erkân-i imâmet ve's-selâm
'Arz-ı beyzâ meşhed-i nâm-ı 'Ali'dir hem rızâ

Es-salât ey ehl-i 'irfânın civârı ve's-selâm
Şân şöhretde Muhammed'dir Takî'dir sahib-vilâ

Es-salât ey mahzen-i nûr-ı hidâyet ve's-selâm
'Bu'l-Hasan sırrı 'Ali hakkâ Nakî hayrü'l-verâ

Es-salât ey ehl-i Hak sâhib-'atâsı ve's-selâm
Çend vahdet Askerî'dir Zülfikârı seyf-i lâ

Es-salât ol hâtemü'l-esrâra benden ve's-selâm
Nâm-ı Mehdi'dir zamanın sâhibidir dâ'imâ

Her nefes olsun şerî'at ehline bizden selâm
Mustafâ'nın kavlı halkın eylediler piş-vâ

Cân ü dilden hep tarikat ehline bizden selâm
Ehl-i Beyt-i Mustafâ'ya eylediler iktidâ

Ma'rifet ehline bizden ma'rifet üzre selâm
Nûr-ı vech-i muktedâyı bildiler kim Hak-nümâ

Hakk'a mir'attir hakikat ehline bizden selâm
'İlm-i kudretle tamâmen buldular hayy [u] bekâ

Hâzıran gayban erenler şânına bizden selâm
Cehl inkâr zulmetine oldular nur-ı ziyâ

Hâricidir hem münâfık bil Betül'e cevri iden
Şâhidim ashâb-ı Kur'ân kavlı pâk-i müctebâ

Fâtımâ Haydar hem Hasan'la hem Hüseyin'in şânına
Hû-i lâni Ehl-i Beyti didi Şâh-ı Enbiyâ

Bunları taht-ı kesâyâ aldı hem didi Resûl
Bunların neslinden olmaz 'ilm-i Hak Kur'ân cüdâ

Haşre dek tâ elf bâ nûş olunca bunların
Nesl-i sulbünden gelür her bir imâm-ı muktedâ

Hâşimâ geldi Muharrem zevk şevk oldu haram
Hânedânın hürmetiyçün ola icrâ mâ-cerâ

Her kim isterse makâm ola ana dârü's-selâm
Ehl-i Beyt'in 'aşkına öz varlığın eyler fedâ

Tercümân-ı âl-i tâ hâ'dır bu nutkum hoş edâ
Okuyanlar dinleyenler hakk ile bulur bekâ

Temmet Tamâm

Kaynaklar

- Arslan, M ve Erdoğan, M. (2009). Kerbelâ Mersiyeleri, Grafiker Yayınları, Ankara.
- Bayoğlu, S. (1990). Erenler Bahçesi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Devellioğlu, F. (1996). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Aydın Yayınevi, Ankara.
- Korkmaz, E. (1994). Ansiklopedik Alevilik Bektaşilik Terimleri Sözlüğü, Ant Yayınları, İstanbul.
- Korkmaz, E. (2005). Alevilik Bektaşilik Terimleri Sözlüğü, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.
- Noyan, B. (2006). "Balım Sultan Erkânnameyi Merkezli Geleneksel Bektaşiliğe Ait Bir Ritüel Örneği: İkrar" Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi S. 40. http://www.hbektasveli.gazi.edu.tr/dergi_dosyalar/40-53-104.pdf adresinden 06.09.2010 tarihinde indirilmiştir.
- Pala, İ. (2004). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Kapı Yayınları, İstanbul.